Nr 9

Justitieutskottets betänkande i anledning av motion om ansvar för ekonomiskt förtal.

Motionen

I motionen 1973:1077 av herrar Fridolfsson i Stockholm (m) och Nordgren (m) yrkas "att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhäller om förslag till sådana ändringar i 5 kap. 1 § brottsbalken och 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen att dessa även kommer att omfatta bestämmelser om ekonomiskt förtal".

Rörande motionens innehåll i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande rätt

Som ekonomiskt förtal brukar betecknas förtal som riktar sig mot en fysisk eller juridisk person och som medför ekonomiska skadeverkningar för den utpekade men inte innefattar angrepp mot någons personliga heder.

I brottsbalken (BrB) saknas uttryckliga straffstadganden rörande ekonomiskt förtal och ärekränkning av juridiska personer och andra kollektiv. Regler om ärekränkning ges i 5 kap. Enligt 1 § första stycket skall dömas för förtal, om någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning. Ansvar skall dock enligt andra stycket ej ådömas, om den åtalade var skyldig att uttala sig eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han visar att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den. Med detta undantag är förtal straffbart oavsett om beskyllningen var sann eller icke. För straffbarhet förutsätts bl. a. att fråga är om uttalanden med en viss bestämdhet, icke blott om värdeomdömen. Straffet för förtal är böter. För grovt förtal, varom stadgas i 2 §, är straffet böter eller fängelse i högst två år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om uppgiften genom sitt innehåll eller den omfattning i vilken den blivit spridd eller eljest var ägnad att medföra allvarlig skada. Enligt 3 § skall ansvar för förolämpning inträda, om man smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom. Om förolämpning samtidigt utgör ett förtalsbrott, äger stadgandena om förtal företräde. Ansvar för förolämpning skall alltså ådömas endast om gärningen ej är belagd med ansvar enligt 1 eller 2 §. Straffet för normalfall är endast böter men för grova fall böter eller fängelse i högst sex månader. I 4 § stadgas att förtal

av avliden skall bestraffas enligt 1 eller 2 § om gärningen är sårande för de efterlevande eller den eljest kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne. Därvid skall beaktas den tid som förflutit efter dödsfallet samt omständigheterna i övrigt.

Vad beträffar ärekränkningsbrottens förhållande till tryckfrihetsförordningen stadgas i 7 kap. 4 § nämnda förordning att såsom otillåtet yttrande i tryckt skrift skall anses sådan enligt lag straffbar framställning som innefattar, bland annat, ärekränkning mot enskild person. I lagrummet stadgas vidare: "Med ärekränkning förstås i denna paragraf förtal och förolämpning. Förtal innebär, att någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dock ej om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han visar att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den. Förtal av avliden innefattar att gärningen är sårande för de efterlevande eller att den eljest kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne. Förolämpning innebär att någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom."

Enligt 8 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen gäller vidare att för tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift svarar i första hand utgivaren. Vid bedömande av fråga om ansvar för honom skall enligt 12 § i nämnda kapitel anses som om vad skriften innehåller införts däri med hans vetskap och vilja. Den eller de andra personer som genom författande av artiklar eller på annat sätt medverkat till att skriften fått visst innehåll är uteslutna från ansvar. Anledningen härtill är att ett dylikt ansvar skulle kunna verka hämmande på yttrandefriheten. Ett nödvändigt komplement till yttrandefriheten har även ansetts vara att artikelförfattare och andra bidragsgivare till en tidning skall kunna göra anspråk på anonymitet (3 kap. tryckfrihetsförordningen).

Även om ekonomiskt förtal, såsom av det nyligen anförda framgår, inte direkt efter ordalagen omfattas av brottsbalkens stadganden om ärekränkning anses att spridande av oriktiga eller ogrundade uppgifter om en persons yrkesutövning eller ekonomiska förhållanden ofta bör kunna åtkommas som vanlig ärekränkning. Även vad gäller ärekränkning mot kollektiva enheter tolkas huvudregeln i 1 § något vidsträckt, och den anses tillämplig på sådana yttranden som formellt avser t. ex. en juridisk person, ett företag eller en vara, en kår, invånarna i ett hus eller annan grupp men som måste förstås så att en eller flera bestämda personer därigenom utpekas.

I lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring har intagits en generalklausul, enligt vilken en näringsidkare, som vid marknadsföring av vara eller tjänst företager handling som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare, kan vid vite förbjudas att fortsätta därmed eller företaga annan liknande handling (1 §). Denna generalklausul ger näringsidkare ett visst skydd mot förtal från konkurrenters sida. Med stöd av klausulen kan man nämligen ingripa mot att som ett led i marknadsföring oriktiga

upplysningar lämnas rörande ett konkurrerande företag eller av detta tillhandahållna varor och tjänster. I viss mån torde det också få anses möjligt att ingripa mot framställningar som visserligen inte innehåller annat än fullt sakriktiga uppgifter i dessa hänseenden men är utformade på ett sätt som onödigtvis misskrediterar den utpekade. Enligt 12 § samma lag skall den som bryter mot vitesförbud ersätta skada som därigenom uppkommer för konkurrerande näringsidkare.

Det kan tilläggas, att Allmänhetens pressombudsman och Pressens opinionsnämnd vid bedömning av om god publicistisk sed åsidosatts även upptar till behandling uttalanden som skulle kunna anses hänförliga till s. k. ekonomiskt förtal eller ärekränkning av kollektiv.

Frågans tidigare behandling

Beträffande äldre rätt samt behandling av frågan om ansvar för ekonomiskt förtal under förarbetena till brottsbalken och därefter av utredningen om illojal konkurrens och 1963 års konsumentupplysningskommitté får utskottet hänvisa till den redogörelse härom som upptagits i utskottets betänkande i samma fråga föregående år, JuU 1972:21 s. 3–7. Där återges även vad statsrådet Geijer i riksdagens andra kammare i februari 1970 uttalade till svar på en enkel fråga om lagstiftning mot ekonomiskt förtal och vad han vid remiss till lagrådet av förslag till lag om otillbörlig marknadsföring anförde i frågan om lagstiftning rörande ekonomiskt förtal (prop. 1970:57 s.71).

I samband med riksdagsbehandlingen 1970 av propositionen med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m. upptog tredje lagutskottet även motioner vari hemställdes om utredning och förslag till lagstiftning rörande ekonomiskt förtal och förtal mot juridiska personer m. m. (mot. I:835 samt I:1171 och II:1380).

Tredje lagutskottet fann någon riksdagens åtgärd i anledning av motionsyrkandena inte påkallad. Utskottet yttrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (3LU 1970:45 s. 88) bl. a.:

Utskottet delar departementschefens uppfattning att frågan om ekonomiskt förtal inte bör behandlas i förevarande sammanhang. Motsvarande bedömning gäller frågan om ärekränkning av kollektiv. Departementschefen är som framgår av ovanstående redogörelse införstådd med att ekonomiskt förtal kan medföra skada för dem som drabbas därav. Det torde därför kunna förutsättas att hithörande frågor, dvs. också frågor om ärekränkning av juridisk person, ägnas tillbörlig uppmärksamhet.

Vid 1971 års riksdag behandlades frågan om lagstiftning rörande ekonomiskt förtal i anledning av en motion (1971:646) av herr Nordgren m. fl. (m) med enahanda yrkande som i den nu föreliggande motionen.

Justitieutskottet fann i sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1971:22) inte anledning att frångå den bedömning av det i motionen upptagna spörsmålet som gjordes av 1970 års riksdag och avstyrkte bifall till motionen.

I en vid betänkandet fogad reservation ansåg utskottets borgerliga minoritet att utskottet bort anföra bl. a. följande:

I likhet med vad från olika håll framhållits i tidigare lagstiftningssammanhang anser emellertid utskottet att det torde föreligga behov av allmänna bestämmelser mot ekonomiskt förtal, och utskottet vill erinra om att både utredningen om illojal konkurrens och 1963 års konsumentupplysningskommitté funnit det angeläget att lagstiftningsfrågan om ekonomiskt förtal bringas till en lösning. Ämnet bör enligt utskottets mening inom en nära framtid bli föremål för utredning syftande till lagstiftning.

I enlighet härmed ansåg minoriteten att utskottet bort hemställa att riksdagen i anledning av motionen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning samt förslag till lagstiftning rörande s. k. ekonomiskt förtal.

Vid föregående års riksdag framställdes motionsvägen -- i motionen 1972:913 av herr Nordgren (m) – ånyo yrkande om straffbestämmelser angående ekonomiskt förtal.

Justitieutskottet fann i sitt av riksdagen den 10 november 1972 godkända betänkande (JuU 1972:21) inte skäl till annat ställningstagande i frågan än det som gjordes vid 1971 års riksdag och avstyrkte bifall till motionen. Utskottets borgerliga minoritet vidhöll i en vid betänkandet fogad reservation den uppfattning som minoriteten uttalat år 1971.

Utskottet

I motionen yrkas att riksdagen hemställer om lagstiftning rörande straffrättsligt ansvar för s. k. ekonomiskt förtal.

Med ekonomiskt förtal avses förtal som riktar sig mot en fysisk eller juridisk person och medför ekonomiska skadeverkningar för denne men som inte innefattar angrepp mot någons personliga heder. I gällande rätt saknas uttryckliga bestämmelser som direkt reglerar ekonomiskt förtal och ärekränkning av kollektiv. Emellertid anses att spridande av oriktiga eller ogrundade uppgifter om en persons yrkesutövning eller ekonomiska förhållanden ofta bör kunna åtkommas som vanlig ärekränkning. Även vad gäller ärekränkning mot kollektiva enheter tolkas brottsbalkens förtalsstadgande något vidsträckt och anses tillämpligt på sådana yttranden som formellt avser t. ex en juridisk person men som måste förstås så att en eller flera bestämda personer utpekas. Det bör tilläggas att 1970 års lag om otillbörlig marknadsföring kan ge näringsidkare ett visst skydd mot förtal från konkurrenters sida samt att Allmänhetens pressombudsman och Pressens opinionsnämnd vid bedömning av om god publicistisk sed åsidosatts även upptar till behandling uttalanden som skulle kunna anses hänförliga till s. k. ekonomiskt förtal eller ärekränkning av kollektiv.

Straffrättslig reglering av ekonomiskt förtal var, som framgår av redogörelsen ovan, föremål för riksdagens ställningstagande i samband med 1970 års lagstiftning om otillbörlig marknadsföring m. m. I detta lagstiftningsärende hade vid remissbehandlingen från flera håll anförts att

det förelåg ett behov av allmänna bestämmelser mot ekonomiskt förtal. Departementschefen ansåg emellertid att sådana bestämmelser inte hade sin naturliga plats vare sig i en lag om illojal konkurrens eller i en lag om otillbörlig marknadsföring utan i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen. Han ansåg därför att frågan om införande av allmänna bestämmelser i ämnet fick tas upp i annat sammanhang. I anslutning till propositionen behandlades också motioner med delvis enahanda yrkanden som i den nu förevarande motionen. I sitt av riksdagen godkända utlåtande hänvisade vederbörande utskott till att departementschefen var införstådd med att ekonomiskt förtal kan medföra skada för dem som drabbas därav samt att det därför torde kunna förutsättas att hithörande frågor kommer att ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Någon riksdagens åtgärd i anledning av motionerna ansågs på grund härav inte påkallad.

Frågan om straffrättslig reglering av ekonomiskt förtal aktualiserades ånyo vid 1971 och 1972 års riksdagar genom motioner med samma yrkande som i nu föreliggande motion. Motionerna behandlades av justitieutskottet som inte fann anledning att frångå den bedömning av motionsspörsmålet, som gjordes av 1970 års riksdag. Riksdagen beslöt i enlighet härmed att avslå motionerna.

Utskottet har inte funnit skäl till annat ställningstagande i frågan än det som gjordes vid de två senaste årens riksdagar. Utskottet avstyrker således bifall till motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1973:1077.

Stockholm den 6 mars 1973

På justitieutskottets vägnar
ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), herr Dockered (c), fröken Mattson (s), herrar Jönsson i Malmö (s), Johansson i Växjö (c), Nygren (s), fru Hjelm-Wallén (s), herr Polstam (c), fru Bergander (s), herrar Schött (m), Måbrink (vpk), Petersson i Röstånga (fp), Henmark (fp) och Nilsson i Visby (s).

Reservation

av fru Kristensson (m), herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Schött (m), Petersson i Röstånga (fp) och Henmark (fp), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Justitieutskottet delar den av departementschefen i lagstiftningsärendet rörande otillbörlig marknadsföring uttalade meningen att frågan

om allmänna bestämmelser mot ekonomiskt förtal inte bör behandlas i samband med lagstiftning rörande otillbörlig marknadsföring eller annan liknande näringsrättslig lagstiftning. I likhet med vad från olika håll framhållits i tidigare lagstiftningssammanhang anser emellertid utskottet att det torde föreligga behov av allmänna bestämmelser mot ekonomiskt förtal, och utskottet vill erinra om att både utredningen om illojal konkurrens och 1963 års konsumentupplysningskommitté funnit det angeläget att lagstiftningsfrågan om ekonomiskt förtal bringas till en lösning. Ämnet bör enligt utskottets mening inom en nära framtid bli föremål för utredning syftande till lagstiftning.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1077 hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning samt förslag till lagstiftning rörande s. k. ekonomiskt förtal.